

УДК 349.41

Д. В. БУСУЙОК

Діана Вікторівна Бусуйок, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАДАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ДОРАДЧИХ ПОСЛУГ

Економісти у своїх дослідженнях відзначають, що в Україні в процесі аграрних трансформацій сформувалася дуальна структура сільського господарства, представлена високоприбутковим корпоративним та малотоварним індивідуальним секторами. Розвиток індивідуального сектору розглядається швидше як об'єктивна необхідність виживання сільських сімей, що мало місце протягом 1990-х років, тоді як корпоративний устрій в агропродовольчому секторі став наслідком активної діяльності великого капіталу щодо монополізації ланцюгів формування доданої вартості при виробництві продовольчих товарів. Незважаючи на те, що вже тривалий час зберігається певний розподіл між двома секторами на ринках різних сільськогосподарських товарів (переважання корпоративних підприємств на ринку рослинницької продукції, курятини та виробництва яєць, а індивідуального – вирощування картоплі, виробництва молока, яловичини та свинини), провідні експерти прогнозують поступове нарощування присутності корпоративних підприємств на властивих для індивідуального сектору ринках. Одним з таких є ринок свинини, на якому в найближчі роки будуть відбуватися процеси аналогічні тим, що мали місце на ринку курятини десять років тому. Незважаючи на досить активну інвестиційну діяльність в аграрному секторі, задоволення потреб працевлаштування в сільській місцевості корпоративний сектор не здатен здійснити. Так, лише протягом 2000–2011 рр. кількість найманих працівників у сільському господарстві, зайнятих у корпоративному секторі, знизилася майже в чотири рази до 0,73 млн. осіб. Натомість рівень самозайнятості в сільському господарстві досягнув 70 % всього економічно активного сільського населення. Закладені тенденції, очевидно, можуть тільки посилитися з підписанням Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС), але разом із тим для індивідуального сектору формуватиметься більш сприятливе середовище розвитку нових видів аграрної та не аграрної діяльності.

Ними наголошується, що саме дрібні індивідуальні виробники потребують підтримки на шляху до євроінтеграції й мають стати об'єктом роботи інституцій системи консультаційних послуг. В ЄС передбачено необхідність наявності системи консультування сільськогосподарських виробників відповідним регламентом. Розвиток та просування дорадництва серед сільських жителів та сільськогосподарських виробників у межах розвитку сільських територій та сільського господарства може створити додатковий поштовх та фінансову підтримку розвитку дорадництва в Україні¹.

Окрім вищевикладеного варто мати на увазі, що сільськогосподарським землям притаманна висока ступінь розораності. Власниками земель товарного сільськогосподарського призначення переважно є люди пенсійного віку, значні площі цих земель знаходяться в оренді, дрібнотоварні та середньотоварні суб'єкти господарювання на селі не спроможні, через низьку платоспроможність, отримувати в повному обсязі інформацію щодо реалізації своїх прав на землю та забезпечення раціонального використання та охорони земель, обробіток земель здійснюється з використанням застарілих технологій тощо. Ми вважаємо, що наведене є ознаками того, що держава в особі Міністерства аграрної політики та продовольства України дистанціювалася від обов'язку сприяти вітчизняним дрібним та середнім товаровиробникам сільськогосподарської продукції у розвитку їх господарств. Це, у свою чергу, призводить до занепаду сільських територій. Враховуючи недостатній рівень розвитку сільського господарства в Україні дорадництво є сферою, якою мало б почати активно опікуватись Міністерство аграрної політики та продовольства України. Відповідно до чинного законодавства Міністерство аграрної політики та продовольства України здійснює державне регулювання в галузі дорадчої діяльності, вносить пропозиції щодо формування державної політики у цій сфері, координує діяльність саморегулювальної організації, яка об'єднує суб'єктів дорадчої діяльності². У зв'язку з цим виника-

ють запитання щодо можливих способів удосконалення функціонування Міністерства аграрної політики та продовольства України у галузі дорадчої діяльності.

У поодиноких роботах, присвячених визначенню заходів удосконалення діяльності Міністерства аграрної політики та продовольства України предметом дослідження були питання діяльності неурядових дорадчих служб в Україні, а також досвід існування дорадчих служб за кордоном³. Позитивним результатом діяльності дорадчих служб та дорадників мав би стати подальший розвиток бренду України як аграрної країни. Це мало б передбачати поліпшення екологічного стану земель, підвищення родючості ґрунтів, наявність розвинутого сільського господарства, міцних в економічному плані суб'єктів господарювання тощо. На жаль цього не спостерігається у вітчизняному аграрному секторі.

Конференція, яка відбулась 16 жовтня 2013 р. на тему: «Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку», була присвячена обговоренню проблем, притаманних сучасному сільськогосподарському дорадництву та визначенню шляхів їх вирішення. Учасники конференції відзначили⁴, що незважаючи на той факт, що всеукраїнській громадській організації «Національна асоціація сільськогосподарських дорадчих служб України» виповнилося 10 років, 17 червня 2004 р. було прийнято Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність», 11 липня 2007 р. було прийнято Державну цільову програму сільськогосподарської дорадчої діяльності на період до 2009 р., суттєвих успіхів у становленні сільськогосподарської дорадчої діяльності як системи досягти не вдалося.

На сьогодні з зареєстрованих понад 70 дорадчих служб працюють одиниці. Як правило, активні дорадчі служби спираються у своїй діяльності на проекти міжнародної технічної допомоги. І тільки у зовсім окремих випадках на місцеві бюджети.

Уряд визнає, що існує проблема забезпечення ефективної діяльності сільськогосподарських дорадчих служб, які утворені як юридичні особи і функціонують у різній організаційно-правовій формі та мають різні форми власності або є структурними підрозділами аграрних навчальних закладів і науково-дослідних установ. Однак, незважаючи на таке визнання, рішенням влади ліквідовуються державні аграрні консультативні центри, що мають статус сільськогосподарської дорадчої служби.

У такій ситуації стає неможливим забезпечити дієздатність мережі сільськогосподарських дорадчих служб на районному та сільському рівні, як цього вимагається у Концепції формування державної системи сільськогосподарського дорадництва, затвердженої розпорядженням Кабміну України від 31 жовтня 2011 р. № 1098-р.

Уряд також задекларував, приймаючи розпорядження Кабміну України від 23 травня 2012 р. № 303-р «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції формування державної системи сільськогосподарського дорадництва на період до 2015 року», своє бажання утворити Національний центр сільськогосподарського дорадництва вже до кінця 2012 року, створити обласні (регіональні) сільськогосподарські дорадчі служби з їх районними відділами у 2013–2014 роках, забезпечити надання фінансової підтримки сільськогосподарській дорадчій службі (в межах видатків, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі) у 2012–2015 роках. Однак ці заходи залишились лише деклараціями. Більше того, фінансування соціально спрямованих дорадчих послуг фактично зупинено з 2012 року.

У таких умовах дорадництво не можна вважати ефективною працюючою системою. А безсистемність надання дорадчих послуг не відповідає соціально-економічним потребам суспільства, рівню розвитку сільськогосподарського виробництва та продовольчої безпеки держави.

До головної причини існуючої проблеми було віднесено незавершеність формування мережі сільськогосподарських дорадчих служб на обласному і районному рівні з представництвами у сільських (селищних) радах через надання державної підтримки сільськогосподарській дорадчій діяльності.

Було наголошено на тому, що в тій структурі, яка складається сьогодні у сільському господарстві, основою якої є виключно великий бізнес, дорадники й не дуже потрібні. Ця служба необхідна у випадку такої моделі сільського господарства, що опирається на малий і середній бізнес. Тобто, розвиток дорадництва є неможливим без розвитку сімейного фермерства, кооперації, без належної державної підтримки малого сільського бізнесу. Такий підхід є в основі європейської аграрної політики.

Щодо ситуації в Україні, то було відзначено, що в нас зовсім інша ситуація, інша політика, що негативно позначається і на дорадництві, яке стикається з такими викликами: незадоволений попит на сільськогосподарські дорадчі послуги в частині розвитку малого та середнього підприємництва на селі, розвитку сільської місцевості; низка платоспроможність сільського населення, яке нездатне купувати дорадчі та консультативні послуги; недооцінка значення та ролі інформації у сучасному економічному просторі як органами влади, так і представниками недержавного сектору; слабкість формальних інститутів у частині сільськогосподарського дорадництва, а також механізмів їх реалізації; слабкість неформальних інститутів сільськогосподарського дорадництва, зокрема відсутність культури купівлі та використання інформації; слабкість організацій сільськогосподарського дорадництва; фактична відсутність, за незначним винятком в окремих регіонах, державної підтримки такої діяльності та її суб'єктів; відсутність програмного підходу до сільськогосподарської дорадчої діяльності; кадрова незабезпеченість сільськогосподарських дорадчих служб; методична незабезпеченість сільськогосподарських дорадчих служб; залишення сільськогосподарських дорадчих служб за межами світової системи сільськогосподарського дорадництва.

Визначити можливі шляхи розвитку дорадництва в Україні не можливо без вивчення досвіду здійснення такої діяльності за кордоном, – у Республіці Польща, Великій Британії, США, Латвії, Литві, Росії, Естонії⁵. На особливу увагу заслуговує досвід Румунії щодо створення мережі дорадчих служб⁶. У 1998 р.

під керівництвом Міністерства сільського господарства та сільського розвитку (MARD) було утворено Національне агентство сільськогосподарських консультаційних послуг (ANCA). Стратегічною метою діяльності ANCA було визначено підтримку реформ у сільському господарстві шляхом забезпечення тренінгів та надання технічної допомоги сільськогосподарським виробникам. Крім того, агентство виконує роль посередника у стосунках між виробниками та науковими та навчальними інституціями. Протягом періоду підготовки приєднання країни до вступу в ЄС основним суб'єктом трансформаційної аграрної політики MARD були дрібні домогосподарства, споживчі та напівспоживчі, з метою підвищення їх ринкової орієнтації та формування на їх базі конкурентоспроможних сімейних фермерських господарств. Більшість з них не мали доступу до інформації щодо наслідків приєднання країни до ЄС. Цю місію на себе взяло агентство. Проте, крім забезпечення інформаційних ресурсів, поширення знань та досвіду, воно мало взяти на себе функцію підтримки фермерів у підготовці для включення в європейську систему бюджетних субсидій. На першому етапі через відсутність координації та взаємодії між ANCA, MARD, науково-дослідними та навчальними інститутами ефективність роботи агентства була досить низькою. Зрештою, один чи два працівники представництва ANCA на місцях не могли об'єктивно охопити всі сфери господарської діяльності фермерів (агрономія, менеджмент та аудит, нарахування субсидій тощо). Була сформована трьохрівнева система консультативних послуг, яка включала центральний офіс на національному рівні у кількості 70 працівників, понад 430 працівників районних офісів та 600 працівників муніципальних офісів, діяльність яких фінансувалася з державного бюджету. Більшість працівників (85 %) мали технічну або сільськогосподарську освіту й лише 3 % – економічну. Згодом частка працівників з економічною освітою трохи збільшилася, що було зумовлено потребами надання консультаційних послуг у сфері управління та розвитку бізнесу (в тому числі не аграрного).

У 2001 р. районні офіси агентства отримали більше свободи у своїй діяльності. Проте від такої децентралізації влади було більше негативних наслідків через відволікання працівників від основної своєї діяльності. Тому у 2005 р. було здійснено спробу інтеграції зусиль центрального офісу та локальних представництв для ефективнішої роботи шляхом активного залучення наукового потенціалу країни шляхом: створення демонстративних господарств для поширення нових видів рослин та тварин, технологій тощо; проведення навчальних курсів, семінарів, круглих столів за участю науковців, сільськогосподарських виробників; демонстрації передових наукових досягнень на виставках національного, локального рівнів; широкої видавничої кампанії для поширення інформації про досягнення в галузі аграрної науки та сільського розвитку.

Очевидно, що адаптація аграрного сектору Румунії до європейських умов розширила межі здійснюваної політики в сільській місцевості, що виходило за рамки поняття аграрний розвиток і включало широкі питання: диверсифікації аграрної і не аграрної зайнятості; підвищення якості знань та людського капіталу; формалізації соціальних відносин на селі та розвитку соціального капіталу громад та інші. Звичайно, що обмежена кількість локальних центрів ANCA не могли на місцях охопити все коло питань, оскільки, як правило, один працівник обслуговував декілька сіл.

Для вирішення цієї проблеми було налагоджено більш тісну взаємодію між офісами на всіх трьох рівнях. Так, центральний офіс ANCA забезпечував підтримку із загальних питань (законодавства, внутрішніх та зовнішніх ринкових цін, умов доступу та фінансування з Європейських фондів тощо), використовуючи власні можливості доступу до інформації різних міністерств. Районні центри забезпечували спеціалізовану та кваліфіковану підтримку представників на місцях шляхом: контактів спеціалістів з представниками ANCA; проведення тренінгів та семінарів; технічної підтримки локальних проектів тощо. Локальні центри безпосередньо працювали з фермерами та селянами над вирішенням їх поточних питань.

Можна зазначити, що сформована мережа консультативних центрів у Румунії досить результативно працювала на етапі підготовки країни до вступу в ЄС завдяки системному підходу організації її роботи.

Таким чином, зарубіжний досвід засвідчує той факт, що дорадництво є поширеною формою підтримки селян. Воно здійснюється у різних формах. Дорадництво провадять державні органи, фінансування яких здійснюється лише за рахунок держави; університети; товариства з обмеженою відповідальністю, фінансування яких здійснюється за рахунок державного бюджету, платних послуг та донорських проектів; неприбуткові організації, фінансування яких здійснюється за рахунок державного бюджету та платних послуг або за рахунок платних послуг, державного фінансування та донорських коштів; окремі консультанти, фінансування яких здійснюється за рахунок надання платних послуг. Суб'єкти дорадництва різняться своїми організаційно – правовими формами, способами фінансування та ступенем залежності від держави.

Досвід існування дорадчих служб за кордоном був сприйнятий в Україні. Вітчизняне дорадництво здійснюється в основному за рахунок іноземних донорських проектів та на підставі самоокупності. Якщо донорські проекти передбачають надання дорадчих послуг на безоплатній основі, то існування дорадництва на засадах самоокупності передбачає надання послуг на оплатній основі.

Донорські проекти здійснюються за фінансової підтримки іноземних країн та їх об'єднань. Зокрема, ними є Європейський Союз, США, Велика Британія, Канада, Федеративна республіка Німеччина, Данія тощо⁷. Перелік проектів, здійснюваних за фінансової підтримки іноземних країн та їх об'єднань може бути продовжений. З одного боку, донорські проекти передбачають надання безкоштовної допомоги і це безперечно має позитивний вплив на вітчизняне сільське господарство. З іншого боку, ці проекти є обмеженими в часі. У середньому вони розраховані на період від 1 до 3 років. Із закінченням проекту закінчується надання послуг

за рахунок зовнішніх джерел на безкоштовній основі. Отже, такий вид допомоги є тимчасовим заходом не лише в значенні періоду, на який започатковуються донорські проекти, а й у його значенні для розвитку вітчизняного аграрного сектору. Розпочате в 90-х роках реформування сільського господарства призвело до практично його повної руйнації, а саме до парцелізації великих масивів колишніх колгоспних та радгоспних земель, залишення цих земель без обробітку, банкрутства сільськогосподарських підприємств, високого рівня безробіття на селі, відсутності висококваліфікованих кадрів на селі. За цих умов трьох років не достатньо для розбудови вітчизняного сільського господарства, забезпечення раціонального використання та охорони сільськогосподарських земель. Для цього потрібно десятки років систематичної роботи.

Вважаємо, що якщо безкоштовна допомога в межах проекту вітчизняним виробникам сільськогосподарської продукції з боку іноземних країн здійснюється на добровільній основі, то надання такої підтримки з боку власної країни є її прямим обов'язком. Сьогодні продовольча безпека постає одним з основних питань не лише для України, а й решти держав у світі. У першу чергу це викликане нестачею продовольства з одночасним його подорожчанням. Отже, на відміну від безоплатної допомоги іноземних країн, яка є строковою, безоплатна дорадча допомога з боку власної країни мала б надаватись принаймні до досягнення вітчизняним сільським господарством стабільного розвитку.

Закінчення проекту має своїм наслідком як мінімум перехід від надання дорадчих послуг на безоплатній основі до самофінансування та одержання плати за дорадче консультування, а як максимум припинення роботи дорадчої служби та надання відповідних послуг. Такі трансформації є домінуючими сьогодні. Переважна більшість дорадчих служб, що є в Україні, функціонує на комерційній основі, стягуючи відповідну плату за надані послуги селянам.

Не можна не відзначити, що поряд з дорадчими службами в аграрній сфері здійснюють свою діяльність консалтингові компанії, юридичні фірми, адвокати, фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності тощо. Ці суб'єкти можуть надавати на комерційній основі послуги, аналогічні до послуг дорадчих служб. Різниця між цими суб'єктами та дорадчими службами полягає в наявності в назві останніх слова дорадництво, необхідності отримання кваліфікаційного свідоцтва та сертифіката сільськогосподарської дорадчої служби. За даних умов виникає питання про доцільність існування умовно двох груп юридичних та фізичних осіб, які виконують однакові функції на платній основі та відрізняються лише за формальними ознаками.

Незважаючи на присутність дорадчих служб на рівні областей, вони не мають розгалуженої мережі, яка б охоплювала всі райони у їхніх межах. Окрім цього дорадчі служби є автономними одиницями, які фактично нікому не підзвітні та не підконтрольні з питань здійснення дорадчої діяльності. Отже, відсутня єдина система суб'єктів, яка мала б бути представлена центральною та місцевою (область, район) ланками. Сучасний стан функціонування дорадчих служб не дозволяє централізовано збирати, узагальнювати інформацію про результати діяльності дорадчих служб, розробляти та поширювати на підставі такої інформації заходи щодо удосконалення дорадчої діяльності тощо.

Сільське населення недостатньо забезпечене власним транспортом. Та й забезпечення сільських територій громадським транспортом є не найкращим. За цих умов отримання консультацій в області або в іншому районі, ніж район розташування селян вимагає суттєвих часових та грошових затрат з їх боку. Це є суттєвою перешкодою на шляху отримання консультацій сільським населенням та зменшує кількість звернень до дорадчих центрів. Не всі селяни спроможні нести такі затрати. Окрім цього наявність дорадчих служб лише в областях та деяких районах означає, що кількість дорадників на місцях є незначною. Це не дозволяє в повному обсязі охопити усіх бажаючих отримати консультацію та надати їм професійну допомогу. Таким чином, вищевикладене вимагає створення розгалуженої системи дорадчих служб, яка б складалась з центрального органу та органів на місцях – на рівні областей та районів. При цьому місцеві органи мали б бути розміщені у всіх областях та районах. Таке розташування дорадчих служб призведе до збільшення кількості дорадників. У свою чергу, розгалужена мережа дорадчих служб та збільшення кількості дорадників дозволить селянам оперативніше отримувати дорадчі послуги безпосередньо на території їх проживання та (або) функціонування, зменшить часові та грошові затрати на отримання відповідних консультацій та стане запорукою підвищення ефективності господарювання на селі.

Донорські проекти дозволили нам перейти досвід здійснення дорадчої діяльності та замінили у цьому державу. Остання знаходилась на стадії розбудови та не змогла з належною ефективністю охопити всі питання, що виникли на той час. В життя була запроваджена модель переважно недержавних дорадчих служб, які функціонують за рахунок донорських проектів, коштів, отриманих від надання консультацій на комерційній основі та державних коштів.

Проте, сьогодні виникає необхідність у тому, щоб держава активно взяла участь у розбудові дорадчої діяльності. Ми вважаємо, що дорадча служба має функціонувати як центральний орган виконавчої влади (ЦОВВ). Основним завданням цього органу має стати надання дорадчих послуг, у тому числі з питань щодо раціонального використання та охорони земель сільськогосподарського призначення. Держава має створити службу, яка стане альтернативою здійсненню дорадництва на комерційній основі та на підставі донорських проектів. Дорадництво в Україні може здійснюватися ЦОВВ поряд з неурядовими дорадчими службами або на їх базі. Донорські проекти мають строковий характер, і вони згодом припиняють свою дію на території України або частка таких проектів залишається не значною. Таким чином, з метою досягнення стабільного розвитку вітчизняного сільського господарства за державою мала б закріпитись гілка першості у здійсненні дорадчої діяльності.

Зважаючи на Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17 червня 2004 р. № 1807-IV⁸ передбачено фінансування такої діяльності за рахунок Державного бюджету України та місцевих бюджетів. Фінансування дорадчої діяльності за рахунок бюджету передбачає надання дорадчими службами соціально спрямованих послуг селянам на безоплатній основі. Фактично ж фінансування таких послуг не здійснюється. Сьогодні дорадчі служби за умов відсутності бюджетного фінансування змушені надавати дорадчі послуги на комерційній основі.

Здійснення бюджетного фінансування дорадчої діяльності передбачає отримання дорадчими службами коштів на конкурсній основі. Наслідком цього може стати нерівномірний розподіл грошей. Не відповідність дорадчих служб конкурсним вимогам може призвести до того, що не всі дорадчі служби отримують таке фінансування. У зв'язку з цим може так статися, що соціальні послуги будуть надаватися лише в певній кількості районів та деяких областях. Окрім цього, обмежений обсяг фінансування означатиме, що послуги на безкоштовній основі надаватимуться лише в межах цього ліміту. З закінченням ж ліміту послуги, які підпадають під категорію соціальних, будуть знову надаватися на комерційній основі. Окрім цього, невчасне проведення конкурсу призведе до залишення селян без своєчасної безкоштовної консультації та змусить їх платити за її отримання.

Отже, постійне надання дорадчих послуг сільськогосподарським виробникам у всіх районах та областях на безоплатній основі міг б забезпечити лише ЦОВВ. Одним з джерел фінансування діяльності цього органу могло б стати бюджетне фінансування соціально спрямованих дорадчих послуг.

Виходячи з правового статусу дорадчої служби як органу виконавчої влади та беручи до уваги той факт, що працівниками цього органу будуть державні службовці, утворення такого органу підвищить відповідальність за здійснення дорадчої діяльності, – надання консультацій, проведення семінарів, видання відповідної літератури тощо.

Таким чином, ми вважаємо що, в Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» доцільно передбачити функціонування Державної дорадчої служби як ЦОВВ. Вона може функціонувати поряд з наявними дорадчими службами або бути створена на їх базі. На нашу думку, з метою оформлення правового статусу державної дорадчої служби як ЦОВВ необхідно прийняти Постанову Кабінету Міністрів України «Про державну дорадчу службу» і в ній передбачити утворення державної дорадчої служби як ЦОВВ та затвердити положення про цю службу.

Державна дорадча служба у своїй діяльності підпорядковуватиметься Міністерству аграрної політики та продовольства України. Вона функціонуватиме на центральному та місцевому рівнях. На центральному рівні функціонуватиме центральна дорадча служба. На місцевому, – обласні та районні дорадчі служби. До повноважень центральної дорадчої служби може бути віднесене: загальне керівництво системою державних дорадчих служб в Україні, координація відносин між сільськогосподарськими товаровиробниками, науковими та навчальними закладами. Компетенцією місцевих дорадчих служб може стати здійснення практичної діяльності, – надання консультацій, проведення семінарів, тренінгів, видавничая діяльність тощо. Послуги цією службою надаватимуться дрібнотоварним та середньотоварним виробникам сільськогосподарської продукції безкоштовно.

¹ Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку: матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 16 жовт. 2013 р.). – К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2013. – С. 38–39.

² Указ Президента України «Про Міністерство аграрної політики та продовольства України» від 23 квітня 2011 року № 500/2011 // Офіційний вісник України. – 04.05.2011. – № 31. – Стор. 16.

³ Бураченко В. Дорадчі служби – світовий досвід [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.koras.com.ua; Бураченко В. Розвиток дорадчих служб у Польщі – звіт про результати навчальної поїздки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.koras.com.ua; Грикитас С. І. Розвиток дорадчих служб в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.koras.com.ua; Дорадчі служби, створені за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.test.minagro.gov.ua; Шевченко О., Корінець Р. Щоб господарствам дати раду, не обійтися без доради // Голос України. – 2005. – 4 жовтня. – С. 6–7.

⁴ Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку: матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 16 жовт. 2013 р.). – К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2013. – С. 9–11.

⁵ Бураченко В. Дорадчі служби – світовий досвід // www.koras.com.ua; Бураченко В. Розвиток дорадчих служб у Польщі – звіт про результати навчальної поїздки // www.koras.com.ua

⁶ Сільськогосподарське дорадництво: проблеми, стратегія та шляхи розвитку: матеріали наук.-практ. конф., (Київ, 16 жовт. 2013 р.). – К.: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2013. – С. 39–41.

⁷ Дорадчі служби створені за підтримки проектів міжнародної технічної допомоги // www.test.minagro.gov.ua

⁸ Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17 червня 2004 р. № 1807 – IV // Урядовий кур'єр. – 2004. – 8 вересня.

Резюме

Бусуйок Д. В. Правові аспекти надання сільськогосподарських дорадчих послуг.

У статті проведено дослідження сучасного стану та зарубіжного досвіду правового регулювання надання сільськогосподарських дорадчих послуг. Запропоновані заходи з удосконалення правового регулювання надання сільськогосподарських дорадчих послуг. Доцільно створити на базі неурядових дорадчих служб державну дорадчу службу як центральний орган виконавчої влади.

Ключові слова: сільське господарство, послуги, дорадча діяльність, проекти.

Резюме

Бусуєк Д. В. Правовые аспекты предоставления сельскохозяйственных консультативных услуг.

В статье проведено исследование современного состояния и зарубежного опыта правового регулирования предоставления сельскохозяйственных консультативных услуг. Предложены мероприятия по усовершенствованию правового регулирования предоставления сельскохозяйственных консультативных услуг. Целесообразно организовать на базе неправительственных консультативных служб государственную консультативную службу как центральный орган исполнительной власти.

Ключевые слова: сельское хозяйство, услуги, консультативная деятельность, проекты.

Summary

Busuiok D. Legal aspects of agricultural consultative service.

A study of modern state and foreign experience of the legal adjusting of agricultural consultative service has been done in the article. There are propositions how to improve the legal adjusting of agricultural consultative service. It is expedient to organize state consultative service as central executive body on the base of nongovernmental consultative services.

Key words: agriculture, services, consultative activity, projects.

Отримано 17.10.2014

УДК 349.422.22

Х. А. ГРИГОР'ЄВА

Христина Антонівна Григор'єва, кандидат юридичних наук, асистент кафедри Національного університету «Одеська юридична академія»

**СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ ПЕРЕРОБНІ КООПЕРАТИВИ ЯК СУБ'ЄКТИ
АГРАРНИХ РОЗПИСОК: ПРАВОВІ ПИТАННЯ**

Законом України «Про аграрні розписки» детально не врегульовано суб'єктивні особливості відносин, що виникають під час оформлення, видачі, обігу та виконання аграрних розписок. Такий підхід частково виправдовується наявністю у правовій системі України цілого ряду диференційованих законів, що регламентують специфіку різних суб'єктів аграрного права (наприклад, Закони України «Про сільськогосподарську кооперацію», «Про фермерське господарство» тощо). Однак, активне запровадження механізму аграрної розписки в життя потребує аналізу співвідношення такого фінансового інструменту із правовим становищем кожного із діючих суб'єктів. Зокрема, актуальним та перспективним є вивчення специфіки використання аграрних розписок сільськогосподарськими (далі – с/г) переробними кооперативами, які є неприбутковими організаціями виробничого характеру та мають досить виразні особливості.

У зв'язку з новизною Закону України «Про аграрні розписки» наразі існує невелика кількість наукових розробок його правової проблематики. Так, дослідження окремих аспектів даного Закону займалися С. Ф. Домбровський, М. Гребенюк, В. Ф. Жаренко, Т. О. Коваленко, Л. С. Тараненко. Разом із тим ученими не приділялась увага правовим питанням застосування с/г переробними кооперативами механізму аграрних розписок.

У зв'язку з цим метою даної статті є виявлення правових особливостей використання механізму аграрних розписок с/г переробними кооперативами.

Потреба в особливому пільговому кредитуванні аграрного сектора економіки не викликає сумнівів. При цьому існує необхідність у широкій палітрі можливих засобів та варіантів такого кредитування з метою задоволення потреб різних суб'єктів аграрного бізнесу. Законодавець запропонував новий для вітчизняної правової системи механізм кредитування сільського господарства, що направлений в першу чергу на використання малими та середніми товаровиробниками. Так, відповідно до ст. 1 аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку с/г продукції або сплатити грошові кошти на визначених в аграрній розписці умовах¹. Глибокі дослідження правової природи даного правочину ще попереду, однак на сучасному етапі відношення до аграрних розписок у науковій літературі неоднозначне. Поряд із оптимістичними поглядами виказується стримана критика та навіть відверте засудження. Так, М. Гребенюк вважає аграрні розписки «реальною фінансовою підтримкою вітчизняних с/г товаровиробників», а також засобом активізації розвитку профільюючих галузей сільського господарства та гарантування продовольчої безпеки держави². На противагу йому В. Жаренко виказує думку про те, що «закон запрацює недостатньо ефективно у зв'язку з серйозним підняттям ним у порівнянні із іншими нормами цивільного та господарського права ... відповідальності с/г товаровиробника за зобов'язаннями»³. Натомість С. Ф. Домбровський і Л. С. Тарасенко прямо вважають Закон України «Про аграрні розписки» недосконалим та однобічним, у зв'язку з чим характеризують його як